

ATATÜRK VE ÇAĞDAŞLAŞMA

Yrd.Doç.Dr.Öğ.Kd.Alb. Yavuz ÖZGÜLDÜR

1. Giriş

Türk milletinin kurtarıcısı, Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, eşsiz kahraman Mustafa Kemal ATATÜRK, yalnızca imkânsız diye nitelendirilen bir Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ni kazanmakla kalmamış, ayrıca geri kalmış bir toplumdan çağdaş bir milletin ve uygar bir devletin de yaratıcısı olmuştur.

ATATÜRK, umudun yitirildiği, direnme gücünün tükendiği zannedilen bir ortamda, korkusuzca ortaya atılmış, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerine ve onun desteklediği devletlere karşı, Türk milletinin bağımsız yaşama iradesine ve vatan sevgisine güvenerek, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ni üstün sevk ve idare yetenekleriyle yönetmiştir. O, bitip tükenmeyen enerjisi, doğru ve hesaplı adımları, ileriye görme ve sezme yeteneği, deha ürünü komutanlık ve teşkilatçılık vasıfları, hayallere yer vermeyen gerçekçi tutumu, zaman, yer ve imkân faktörlerini mükemmel değerlendiren yetenekleriyle, Türk milletini ve Türk vatanını yok olmaktan kurtarmış millî bir kahramandır.

ATATÜRK, kendisinden önce gelen diğer bazı zafer kazanan komutanlar gibi, muharebeyi kazandıktan sonra zafer sarhoşluğuna kapılmayıp, durulacak yeri ve zamanı isabetle kestirmiş, barış hedeflerine ölçülü ve dikkatli bir biçimde yaklaşmıştır. Lozan'da Misakımillî hedefleri doğrultusunda bağımsız bir vatan ve millet yaratılmasına özen göstermiştir. Çünkü o, üstün komuta vasıflarının yanında, kalıcı bir barışın ancak bu şekilde tesis edilebileceğini görebilecek siyasi bir deha sahibiydi. Ancak, ATATÜRK'ün eserini yücelten sadece vatan kurtarıcılığı ve tam bağımsızlığa sahip bir devlet kuruculuğu da değildir. Onu ölümsüzleştiren olayların belki de en önemlisi, yeniden kurduğu devletin sonsuzluğa kadar bağımsızlığını koruyabilmesi için almış olduğu tedbirlerdir ki buna "Türk İnkılabı" ve "Türk Çağdaşlaşma Hareketi"¹ denilmektedir. Çağdaşlaşma denilince, ATATÜRK'ün Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak için yapmış olduğu inkılapların tümü kastedilmektedir.

ATATÜRK'ün önderlik ettiği Türk çağdaşlaşma hareketini en doğru biçimiyle değerlendirebilmek için, onu etkileyen fikir ve düşünce kaynaklarını incelemeliyiz. Bu kaynakların ATATÜRK'ün kişiliğini nasıl etkilediği, çağdaş medeniyete yönelmeyi neden zorunlu gördüğü, yürüttüğü çağdaşlaşma hareketinin temel ilkelerinin neler olduğunu sırasıyla ele alalım.

¹ Abdurrahman Çaycı; Atatürk ve Çağdaşlaşma, Ankara, 1992, s. 642.

2. ATATÜRK'ü Etkileyen Fikir ve Düşünce Kaynakları

ATATÜRK'ü fikir ve düşünce yönünden etkileyen ilk mekân Selanik'tir. Selanik, çeşitli din, mezhep ve ırk mensuplarının beraber yaşadıkları kozmopolit bir yerdi. İşlek limanı, Avrupa ile bağlantılı demir yolu, önemli bir ticaret merkezi olması, şehirde batı tesirine açık, çeşitli fikir akımlarının yaşamasına elverişli bir ortam yaratmıştır. Dolayısıyla Mustafa Kemal daha çok genç yaşta, değişik yaşam biçimlerini yakından tanımış ve her türlü yeni fikre açık bir ortamda yetişmiştir.²

ATATÜRK'ün öğrenim gördüğü okulların ve bazı öğretmenlerinin, fikirlerinin oluşmasında büyük etkileri olduğunu biliyoruz. Öyle ki ilköğrenimini yaptığı Şemsi Efendi Okulu, o zamanda yeni metotlar uygulayan örnek bir okul niteliği taşıyordu. Daha sonra devam ettiği Selanik Askerî Rüştiyesi ile Manastır Askerî İdadisi, Harp Okulu ve Harp Akademisi zamanın en iyi öğretim kurumlarıydı. Dersler uzmanlık sahibi öğretmenler tarafından verilmekte, pozitif düşünceli, olayları objektif olarak yorumlayabilen öğrenciler yetiştirilmekteydi.³

ATATÜRK'ün fikir yapısında etkili olan bir diğer husus da okuduğu kitaplardır. Öğrencilik yıllarından başlayarak gelişen ve zamanla bir tutku hâline gelen okuma sevgisi, yaşamının her döneminde onu etkilemiştir. İnsanlık tarihinin gördüğü en çetin savaşların içinde yer alarak, üstün sevk ve idaresiyle destanlar yazarken dahi, bir yandan savaşları kaleme almakta öte yandan ciddi felsefi eserler okumaktadır. Cumhurbaşkanı olduktan sonra, Çankaya'da 4000 ciltlik bir kitaplık oluşturduğu, aldığı kitabı bitirinceye kadar elden bırakmadığı, kitapları incelerken, önemli gördüğü yerleri renkli kalemlerle işaretleyip not düştüğü görülmektedir.

ATATÜRK'ün fikir kaynakları sadece okuduğu kitaplar değildir. Çöken bir imparatorluğun çeşitli bölgelerinde almış olduğu görevler sırasında edindiği izlenimler, yaşadığı olaylar, dönemin fikir akımları ve aydınlarının görüşlerinden de etkilenmiştir.⁴

Bütün bu saydığımız faktörler ATATÜRK'ün fikir yapısını oluşturmakla beraber o, peşin yargılara, kalıplaşmış model ve teorilere asla iltifat etmemiş; ancak bunları kendi mantık süzgecinden dikkatle geçirdikten sonra, kararlarında ülkenin gerçekleri ve ihtiyaçlarını dikkate alan, akılcı ve faydacı bir yol izlemiştir. Bu davranışta bağımsızlık fikir yapısının yanı sıra, ülkenin

² a.g.e.; s. 642.

³ Şerafettin Turan; "Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar", Ankara, 1982, s. 38

⁴ Düşüncelerinden etkilendiği aydınlardan bazıları: Namık Kemal, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı, Şehbenderzade Hilmi... vd. Çaycı; "Atatürk ve Tarih Boyutu İçinde Çağdaşlaşma", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. VI, Kasım 1989, Sayı: 16, s. 49.

coğrafyasından ve geçirdiği tarihî süreçten gelen derin sebeplerin bulunduğuna dair şüphe yoktur.⁵

3. ATATÜRK'ten Önce Yapılan Yenileşme Hareketleri

Osmanlı Duraklama Döneminde, Kanuni dönemi kurumlarının bozulmasından ve yozlaşmasından kaynaklanan ciddi sıkıntılar yaşanmış, bu durumu ıslah edebilmek için, Genç Osman, Kuyucu Murat Paşa, IV. Murat ve Köprülüler tarafından yürütülen çalışmalar neticesiz kalmıştır.

Aydınlanma Çağı, Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali gibi insanlığın gelişiminde çok önemli sayılabilecek adımları atan Avrupa, kısa sürede üstün teknoloji sahibi modern orduları ve güçlü endüstrileri kurarak büyük bir gelişme göstermiştir. Batı ile arasındaki seviyenin giderek açıldığını gören Osmanlı devlet adamları, askerî teknolojiyi bilen ve kullanabilen “fen subayları” yetiştirebilmek için, askerî mühendislik okulları kurmuşlardır.⁶ Yabancı dil öğreniminin, bilimin ve teknolojinin transferindeki yeri ve önemi anlaşılıp bu yönde çalışmalar başlatılmıştır. Bu gelişmelerin ışığında III. Selim, devleti çöküntüden kurtarabilmek için sadece modern bir ordu kurmanın yeterli olamayacağını görerek yeni bir devlet düzeni aramaya yönelmişse de başarı sağlayamamıştır. Ancak II. Mahmut, yenileşme hareketlerini destekleyen Yeniçeri Ocağını 1826'da kaldırarak yenileşme yolunu açmıştır. Kurulan yeni ordu, onu destekleyecek öğretim kurumlarını gerektirmektedir. Bu itibarla 1827'de Tıbbiye ve 1834'te Harbiye açılmıştır. Bu tarihlerden sonra, askerî okullardan mezun olanlar, Türk toplumunun çağdaşlaşmasına öncülük etmişlerdir. Özellikle Harbiye, halk ile idarenin bütünleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu dönemde batı medeniyetinin, üstün teknolojinin bir eseri, teknolojinin de bilimin ürünü olduğu ve bunları eğitim yoluyla, devlet aracılığıyla uygulamanın mümkün olduğu anlaşılmıştır. Tanzimat'la yeni bir düzenlemeye gidilerek kanun koyucu sürekli meclisler oluşturulmuştur. Böylece askerî reformların başarısı için gerekli alt yapıyı oluşturmak maksadıyla idari, hukuki ve iktisadi alanda yenilikleri gerçekleştirecek kurumlar meydana getirilmiştir. Çağın ihtiyaçlarına cevap vermek maksadıyla batıdan esinlenerek Ticaret ve Ceza Kanunları gibi yeni kanunlar çıkarılmış ve bu kanunlara göre çalışan mahkemeler kurulmuştur. Meslek sahibi memurlar yetiştirmek amacıyla, Darülmualimin, Darülmualimat ve Mülkiye gibi yeni okullar açılmıştır.⁷

Bütün bu gelişmeler batılılaşabilmek için, çarenin parlamenter rejim olduğu fikrini güçlendirmiştir. 1876'da açılan fakat kısa bir süre faaliyet gösteren parlamento 1878'de kapatılmıştır. 1908'de ordunun genç subaylarının gayretiyle anayasalı rejim tekrar yürürlüğe girmiştir.

⁵ Suat İlhan; "Türk Çağdaşlaşması", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 1992, s. 629.

⁶ Halil İnalçık; "Türkiye'nin Modernleşmesi", Atatürkçü Düşünce, Ankara, 1992, s. 623.

⁷ Çaycı; Atatürk ve Çağdaşlaşma, s. 647.

Ancak bu 200 yıllık çoğu defa birbirinden kopuk systemsiz gayretler, istenilen sonucu vermemiştir. Bu süreçte yenileşme, batılılaşma hareketleri Osmanlı Devlet düzeninde mevcut olan Türklerin örf ve âdetlerinden yardım ve destek bulmuştur.⁸

Devlet, mali, iktisadi ve kültürel bakımdan çağa ayak uyduramamış, devletin bütünlüğünü, devamını sağlayamamış ve 1918 kasımında tarihten silinme tehlikesinin eşiğine gelmiştir. Osmanlıda batılılaşma hareketlerinin başarısızlığa uğramasının sebeplerini kısaca şöyle sıralayabiliriz: Birincisi, sürekli savaş hâlinde olan Osmanlı, devletin tüm kaynaklarını bu savaşlarda tüketmiş, barış ve huzur ortamı içinde yatırımlara yönelememiştir. Bu noktada ATATÜRK'ün çağdaşlaşma hamlesinde "Yurtta barış, dünyada barış" politikasının ne denli önemli bir yer tuttuğunu belirtmek isteriz. İkincisi, Osmanlı Devleti'ni yöneten idareci elit tabakanı halktan kopuk bir biçimde yapmaya çalıştığı reform hareketleri havada kalmış, halka inememiş ve yaşam biçimi hâline gelememiştir. Bu da toplumu Avrupa'ya göre çağdışı durumuna düşürmüştür. Üçüncüsü, devletin monarşik ve yarı teokratik yapısı gerekli güçte ve etkide yenileşme hareketlerinin yapılmasına engel olmuştur. Bu yapı sistemli ve köklü tedbirler alınmasına engel olmuş, yapılmak istenen yenileşme, daima "çok geç" ve "çok az dozda" gerçekleşmiştir.

ATATÜRK'ün çağdaşlaşma fikri geleneksel batılılaşma ve Avrupalılaşma gibi yorumlardan kesinlikle farklıdır. Atatürkçü çağdaşlaşma Türkiye Cumhuriyeti'nin de temelini oluşturan çağdaş ilkeler ve hürriyet fikrine dayanmaktadır. Çağdaşlaşma hareketinde batınının etkisi olabilir; ama körü körüne bir taklitçiliği kabul etmez. Esas olan Türk milletinin daha rahat daha huzurlu yaşamasını sağlayacak, onun kültürel özelliklerine uyumlu çağa uygun bir sosyal, kültürel, demokratik bir yapının oluşturulmasıdır. İnkılapçılık ilkesi çağdaşlaşmanın içinde kendini göstermektedir. Amaç batıyı taklit etmek değil, kim uygarsa onun uygarlığını sağlayan unsurlardan Türk milletinin de yararlanmasını sağlamaktır.

4. ATATÜRK'ün Çağdaş Medeniyete Yönelmesi

ATATÜRK, her şeyin bittiği sanılan, umutsuz ve karanlık bir ortamda, cesaretle, kahramanca ortaya atılmış, gönülleri ateşlemiş, geniş kitleleri harekete geçirmiş, bitmez ve tükenmez bir enerji ile onları örgütlemiş, yönetmiş ve inanılmazı gerçekleştirerek süper güçlerin desteklediği istilacı güçleri, Mehmetçiğin süngüsü ile yurttan kovmuş, ölüm yatağındaki "hasta adam"dan genç, dinamik bir devlet yaratmıştır; ancak yeni Türkiye'nin oluşması, kurtuluşun sonunu değil, fakat başlangıcını teşkil ediyordu. ATATÜRK'ün temel amacı, Türkiye'nin bir daha aynı duruma düşmemesi ve her zaman için ulusal bağımsızlığını koruyabilmesidir. Bu ise ancak çağdaş medeniyeti bütünüyle benimsemekle mümkün olabilecektir.⁹

⁸ Tarık Zafer Tunaya; Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul, 1960, s. 10-11.

⁹ Çaycı; Atatürk ve Çağdaşlaşma, s. 650.

Jeopolitik konumu itibarıyla dünyanın en önemli bölgelerinden birini oluşturan Türkiye'nin sonsuza kadar varlığını koruyabilmesi çağdaşlaşmaya bağlıdır. Türkiye'nin hızla çağdaşlaşması gerektiği, Lozan Barış Anlaşması sırasında yabancı ülkelerin Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı tutumlarının incelenmesiyle çok güzel ortaya çıkmaktadır. 1922 Lozan Konferansı'na delegelerimiz eşsiz bir zafer ile gittiler. Fakat orada müzakereler açıldığında batılı devletler Türkiye'ye eşitlik hakkı tanımak istemiyorlar, bilhassa Türkiye'nin geri bir memleket olduğu noktasında duruyorlardı. Baş delegemiz İsmet Paşa, Türk adliyesini övdüğü zaman da Curzon, "Yazık ki bütün âlemin bildiği üzere mesele böyle değildir." diye bunu istihza ile karşılıyordu.¹⁰

Uygar ülkeler uygar olmayanları sömürü amacıyla kullanmakta, kendilerine bağımlı hâle getirerek her bakımdan etkileri altına almaktadır. Bundan kurtulmak, tam bağımsız olabilmek için bir milletin, kendi kaynaklarını kendisinin kullanabileceği uygarlığa, bilime, tekniğe ve eğitim düzeyine ulaşmasının gerekli olduğu bilincinde olan Mustafa Kemal ATATÜRK, Türkiye'nin hızla çağdaşlaşması gerektiğini konuşmalarında sık sık vurgulamıştır. "Memleket behemehal asri, medeni ve müreffeh olacaktır. Bizim için bir hayat davasıdır." demiştir.¹¹ Yine bir konuşmasında: "Uygarlığın bir fırtına gibi esen esintisi karşı koymak boşunadır, değişmeyen, Orta Çağ kanun, düşünce ve davranışlarını koruyan toplumlar ölüme ve tutsak olmaya mahkûmdurlar." diyen¹² Mustafa Kemal ATATÜRK, çağdaşlaşmanın gerekli olduğunu şöyle özetlemektedir: "Gözlerimizi kapayıp yalnız yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp cihan ile alakasız yaşayamayız. Bilakis ileri, medeni bir millet olarak uygarlık sahasının üzerinde yaşayacağız. Bu hayat, ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur."¹³ Bu nedenle ATATÜRK devrinde Türk toplumunun çeşitli kurum ve kuruluşlarında yapılan her inkılap, temelde, düşüncelerde yapılan inkılabı dayanmaktadır. ATATÜRK inkılabı, aslında bir "düşünce inkılabı", bir "zihniyet inkılabı"dır. Topluma hâkim olan fikirlerin, görüşlerin ve davranışların dogmalardan kurtularak akıl ve mantık çizgisinde yön değiştirme inkılabıdır. Ayrıca yapılan bütün inkılaplar veya bütün işler birbiriyle bağlantılı ve biri diğerinin zorunlu sonucudur.

Çağdaşlaşma olgusu hem devletin ve hem de toplumun geniş çapta dinamizmini, dinamikleşmesini öngörür. Çağdaşlaşma sadece sanayileşme değildir. Ayrıca toplumsal, psikolojik ve siyasal değişmeyi içermektedir.¹⁴

¹⁰ Halil İnalcık; "Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi", Belleten Özel Sayı, c. III, S. 204, Kasım 1988, s. 985.

¹¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Ankara, 1954, c. III, s. 71.

¹² a.g.e.; s. 115.

¹³ Utkan Kocatürk; "Türk Toplumunda Çağdaşlaşma Gereği", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 1, Mart 1985, S. 2, s. 328.

¹⁴ Suna Kili; Atatürk Devrimi: Bir Çağdaşlaşma Modeli, Ankara, 1983, s. 215.

Çağdaş medeniyete yönelmenin nedenlerinden biri de ülke insanlarına, çağdaş dünyanın sunduğu nimetlerden yararlanma imkânını vermektir. Çağdaş medeniyet, tüm insanlığın ortak katkılarıyla oluşan, rasyonel düşünceye ve laik bir dünya görüşüne dayalı ortak bir eserdir.¹⁵ Bu nedenle, çağdaş medeniyete yönelmekten güdülen amaçlardan biri de kendi öz kültürümüzü bilimsel metotlarla geliştirmek, onu öz kaynağı olan halk kaynağından besleyerek çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmaktır.¹⁶

Özetleyecek olursak ATATÜRK'ün gerçekleştirdiği çağdaşlaşma olayı, bir batı taklitçiliği veya Avrupa'ya benzeme özentisi değildir. Bu, ülkenin jeopolitik konumunun ve geçirmiş olduğu tarihi sürecin Türkiye'ye çizmiş olduğu yoldur. Bu, yüzyıllarca bağımsız yaşamış, köklü devlet geleneği olan bir milletin değişen ve gelişen dünyada hak ettiği yeri alması ve onu muhafaza etmesi davasıdır.

ATATÜRK, çağdaş medeniyete geçişi, Türkiye için bir ölüm kalım meselesi olarak algılamış, çağdaşlaşmada eski denemelerin ve kendi gözlemlerinin ışığında farklı bir metot uygulamıştır. Ona göre çağdaş medeniyetin ortağı olmak, bu medeniyetin bir bütün olarak alınmasıyla mümkündür. Çünkü daha önce askerlik ve eğitim başta olmak üzere çeşitli alanlarda yapılan iyileştirmeler, tek tek yapılan düzenlemeler, topluma taze kan vermeye yeterli olmamış ve devleti kurtaramamıştır. ATATÜRK'e göre çağdaşlaşmanın tek yolu vardır. O da çağa hâkim, damgasını vuran ve rakipsiz olan batı medeniyetinin ilmi kültürünü, teknolojsi ile birlikte top yekûn almaktır. Bunu gerçekleştirmek için de ilim ve fenni rehber edinmek yeterlidir, görüşünü esas olarak benimsemiştir.¹⁷

ATATÜRK inkılapları, kısa bir zaman süreci içinde enerji ve kararlılıkla yürütülmüş radikal inkılaplardır. Batı dünyasının yüzyıllar boyu devam eden bir süreç içinde elde ettiği, Rönesans, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi gibi değerli birikimler, on beş yıl gibi, millet hayatı içinde çok kısa sayılabilecek bir zaman süreci içinde Türk toplumuna mal edilmiştir.¹⁸ Bu suretle yüzyılların yarattığı açık, bir an önce doldurularak mümkün olduğu kadar çabuk çağı yakalama yolu tutulmuştur.

Türk çağdaşlaşması, herhangi bir dış baskıdan kaynaklanmadığı gibi, tam aksine "batıya rağmen, batılılaşmak" şeklinde vücut bulmuştur. Türk çağdaşlaşması, tarihin derinliklerinden gelen tecrübelerin, Türk toplumunun beklentileri ve ülkenin ihtiyaçları ışığında şekillenmiştir. Temel dayanağı akılcılıktır. ATATÜRK bunu "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir." sözleriyle hayata geçirmiş ve "Türkiye Cumhuriyeti'nin her türlü faaliyetine aklın ve bilimin hakim olmasını temel ilke olarak" benimsemiştir.

¹⁵ Suat İlhan; "Türk Çağdaşlaşması", Atatürkçü Düşünce, s. 638.

¹⁶ Halil İnalıcık; "Türkiye'nin Modernleşmesi", Atatürkçü Düşünce, s. 625.

¹⁷ Utkan Kocatürk; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 2007, s. 88-89.

¹⁸ Çaycı; Atatürk ve Çağdaşlaşma, s. 654.

ATATÜRK batı medeniyetinin tekniğini, kurumlarını veya ilmini alırken taklitçilik yoluna gitmemiştir. Bu konuda şu sözleri çok anlamlıdır: “Biz batı medeniyetini taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyeti seviyesinde benimsiyoruz”¹⁹ demiştir.

Çağdaşlaşma ile millî kimliğin belirginleşmesi, Türk kültürünün halk kaynağından beslenerek kendi değer ve özellikleri ile çağdaş medeniyet içinde layık olduğu yeri alması gayesi takip edilmiştir. Bu maksatla öğretimin birleştirilmesi ile millî eğitim bakanlığı bünyesi içinde eğitim millî hedeflere yönelik bir biçime sokulmuş, alfabe değişikliği ve dilde sadeleşme ile millî kültür tabana yayılmış, millî kültürün çağdaş metotlarla işlenebilmesi için Türk Tarih ve Türk Dil kurumları ile yeni üniversiteler açılmış ve çağdaş standartlara kavuşturulmuştur.²⁰

Kıyafet inkılabı, kadın hakları, uluslararası takvim ve ölçü değişikliği ve soyadı kanunu gibi uygulamalar, Türkiye’de yeni sosyal düzen yaratma amacını güden Atatürkçü çağdaşlaşmanın somut örnekleridir.

Bu konuda özellikle yüzyıllarca geri plana itilen, toplum hayatından soyutlanan Türk kadınına, erkekle eşit haklar tanınması çağının ölçüleri içinde bile ileri bir adım olmuştur. Bu suretle siyasi hayata katılım tabanı genişletilmiş, katılım yasalarla teminat altına alınmıştır.

Fakat sosyal alanda en önemli çağdaşlaşma hareketi ülkemizde gerçekleştirilen ve yerleştirilen yeni hukuk düzenidir. Laik Cumhuriyet’e uygun zamanın ihtiyaçlarına karşılık verebilecek akıl ve mantığa dayalı, tüm vatandaşları için eşit bir şekilde uygulanabilir hukuk sisteminin kabul edilmesi, Türklerle birlikte yaşayan etnik azınlıkların da ihtiyaçlarını karşıladığından, farklı uygulamaların ortadan kalkmasını sağlayarak toplumsal bir bütünlük sağlamıştır. İsviçre Medeni Kanunu kısa bir sürede ulusallaşmış, Türk hâkimi bu kanuna kendi ruhunu vermekte çok usta davranmıştır.²¹

Dil, tarih, din, sanat, folklor, devlet anlayışı ve devlet yapısı gibi alanlar, ATATÜRK’ün uğraş konularını oluşturmuştur. Bu yol, yani entelektüel yapılanma yolu, çağdaş topluma geçişin de önemli ve vazgeçilmez atılımlarından birisidir. Ülkenin çağdaş topluma ulaşma sürecini de başlatmıştır.²²

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde, çağdaşlaşma devlet eliyle gerçekleştirilmekle beraber, inkılâplar halka benimsetilmiş; onların inkılâplara

¹⁹ Afet İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s. 176.

²⁰ Niyazi Berkes; “Türkiye’de Çağdaşlaşma”, Ankara, 1973, s. 247. Utkan Kocatürk; Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Ankara, 2007, s. 445, 461.

²¹ Utkan Kocatürk; “Türk Toplumunda Çağdaşlaşma Gereği”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. 1, Mart 1985, S. 2, s. 336.

²² Suat İlhan; “Türk Çağdaşlaşması”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. VII, Kasım 1990, S. 19, s. 18.

sahip çıkmaları ve siyasi yapıya katılım sağlamaları için özel çaba gösterilmiş; zamanında demokratik uygulamaya geçebilmek için gerekli alt yapı hazırlanmıştır. ATATÜRK inkılaplarının sonucu olan sosyal değişimler çok az tepki görmüştür. Çünkü bu inkılaplar Osmanlı devletinin son iki yüzyılına kadar uzanan ihtiyaçların ve çabaların sonucuydu.

Türk çağdaşlaşmasının bir diğer özelliği de ATATÜRK'ün psikolojik yaklaşımından kaynaklanmaktadır. ATATÜRK, vatan kurtarıcılığı ve devlet kuruculuğunun sağladığı emsalsiz itibar ve milletine verdiği sonsuz güven duyguları içinde çağdaşlaşmayı yürütmüş, zayıf ve güçsüz Osmanlı Devleti'nden, güçlü ve kararlı bir biçimde gelişmekte kararlı bir devlet yaratmıştır. Cumhuriyetin yaratıcı, emperyalist güçleri dize getirmenin verdiği güven havası içinde hareket etmiş, Türk milletinde başarılarıyla, köklü kültürü ve zengin tarihi ile kendine ve geleceğine güven duygusunu yeniden uyandırmış, ona yeni bir heyecan ve hayatiyet kazandırmış ve Türk milletini çağın medeniyetinin bir ortağı hâline getirmiştir.

Çağdaşlaşma sürekli bir yeniliği gerektirmektedir. Bunu ATATÜRK 1933 yılında söylediği nutkunda şöyle ifade etmektedir. "Yaptıklarımızı asla yeterli görmeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz... Bunun için bizce zaman ölçüsü de geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket kavramına göre düşünülmelidir. Geçen zamana oranla, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız."

ATATÜRK aynı nutkunda çağdaşlaşmanın hedefine ulaşması için "Milletimizin yüksek karakterini, yorgunluk bilmeyen çalışkanlığını, yaratılıştan sahip olduğu zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu geliştirmek millî idealimizdir." diyerek çağdaşlaşmanın yolunu çizmiştir.

Çağdaşlaşma hareketini, toplumumuzda yapılan hem Rönesans hem reform hem de bir hümanizm hareketi olarak kabul edebiliriz. Bu hareket, akılcı ve insancıl değerlere dayanan ve zihin özgürlüğü ile insan onurundan esinlenen akılcı, laik ve hümanist bir ahlak ve zihniyeti gerektirmektedir.

ATATÜRK'ün "Türk, öğren, çalış, güven." sözü fikir ve hareketi birlikte içermekte olup Türk insanının ve toplumunun en medeni ve en müreffeh seviyeye yani dinamik ideale ulaşmak için yapacaklarını özetlemektedir. Kısa ama öz olan bu söz, öncelikle Türk milletinin kendisine güvenmesini öngörmektedir. Türkler tarihin en eski devirlerinden beri dünyada bir millet olarak bulunmakta ve uygarlığa büyük katkılarda bulunmaktadır. Bu söz, kendini diğer devletler yanında küçük, aciz ve başarısız bir millet olarak görmeyerek tarihten gelen kendi gücüne güvenmesini anlatmakta ve bu uygarlık savaşında kazanmak için ise çok çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Güven sözünü kendine güvenmek olarak algılayacağımız gibi, aynı zamanda Türk milletinin huzurla çalışması için devleti oluşturan güçlere güvenmesi gerektiğini de belirtmektedir.

Daima daha güçlü, daha medeni ve daha müreffeh bir Türkiye'yi öngören Atatürkçü çağdaşlaşma, uygarlık ve refaha, millî birlik ve beraberliğe, barışa ve insanlığa yöneliktir. Bu özellikleri ile millî, sosyal ve evrenselidir.

5. Sonuç

Anadolu Türk birliğini parçalamaya, Türk vatanını bölmeye gelen istilacı güçlere karşı yürütülen Ulusal Kurtuluş Mücadelesi eşi benzeri görülmemiş bir zafere dönüşmüş, bağımsız bir cumhuriyet, demokratik ve laik bir devlet ve çağdaş bir toplum yaratılmıştır. İşte büyük ATATÜRK'ün yarattığı Türk çağdaşlaşması, bu birbirinden ayrılamayan unsurların bir arada icrasıyla gerçekleştirilmiştir. ATATÜRK çağdaşlaşmayı sınırlı bir alanda tutmamış bir bütün olarak ele almış ve laik bir zemin üzerinde geniş bir tabanı hedef alarak sistemli, sürekli ve kararlılıkla yürüterek modern Türkiye'yi yaratmıştır. Üstelik Türk çağdaşlaşması, sadece emperyalist güçlere karşı bağımsızlık savaşı verenlere karşı bir örnek oluşturmakla kalmamış, Orta Çağın skolastik düşünce tarzına karşı akılcılığın, medeniyetçiliğin, hümanizmin, İslam âlemindeki öncülüğünü yapması bakımından da çok etkili olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türkiye, hümanist düşüncüyü Hıristiyan batının dışına taşıyan tek ülke olmuştur.

Türk çağdaşlaşması, batılı olmayan toplumların gelişmelerinde evrensel bir yer tutmuştur. Türk çağdaşlaşması batı kültür çevresi ile diğer kültür çevrelerinin uyumunu gerçekleştirecek yol ve yöntemi vermektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türk tarihinin bir safhası olmaktan çıkıp, yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler için, politik sistem olarak doğu ve batı rejimleri arasında önemli bir alternatif olarak değerlendirilmiştir. Bu niteliği ile Türk çağdaşlaşması, Türkiye sınırlarını aşmış, kıtalara mal olmuş evrensel bir nitelik taşımaktadır. Bağımsız olmak ve kalmak isteyen milletler için, paha biçilmez bir ışıklı yol niteliğindedir.